

— Narodne pesni koroških Slovencev. Zbral in na svetlo dal *I. Scheinigg*, c. kr. gimn. profesor v Celovci. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg v Ljubljani 1889, m. 8, 466 str. Cena? Te kritično urejene zbirke, ki obseza 1041 daljših in krajših narodnih pesmij koroških Slovencev, mora od vsega srca vesel biti vsak prijatelj narodnega pesništva, kakor tudi vsak razumnik, ki v narodnih pesmih zasleduje jezikoslovne zanimivosti in opazuje ljudsko dušo v nje žalosti in veselji. Slovenci, pokažite se zahvalni gospodu izdavitelju in povrnite mu veliki trud njegov s tem, da si omislite to prekrasno knjigo!

— Ilustrovan narodni koledar za navadno leto 1890. Leto II. Uredil, izdal in založil *Dragotin Hribar*. Tiskala »Narodna tiskarna« v Ljubljani, 1889, 4, 97 str. Cena 45 kr., po pošti 50 kr. Ta lična knjiga obseza najprej kalendarij, ki se od drugih navadnih odlikuje s tem, da je pomnožen z mnogimi slovanskimi krstnimi imeni in imenitnimi dogodki iz avstrijske, kranjske in slovanske zgodovine; potem našteva deželne patrone v naši državi, objavlja dvorni koledar z rodopisom vladajoče dinastije avstrijske in vse sedanje vladarje evropske, kakor tudi vsa najimenitnejša deželna, cerkvena in državna oblastva v vojvodini kranjski itd. Zabavni del obseza životopise: Josip Juraj Strossmayer, Matej Cigale, Anton Martin Slomšek, Dragotin Rudež, popis božje poti na Dóbrovi, Jelinekovo kozaško sliko: V noči Rusalk, in razgled po svetu: Sokolova petin-dvajsetletnica, Vodnikova slavnost v Ljubljani, Slovenska zmaga v Vélíkovci, smrt cesarjeviča Rudólfa, Taaffejeva desetletnica, dogodki v Srbiji, razstava v Parizu, izpremembe v ministerstvu, Boulanger, orijentska železnica, smešnice. Knjigo dičijo še podobe škofa Strossmajerja, Mateja Cigaleta, Valentina Vodnika, knezoškofa Slomška, Dragotina Rudeža, dobrowske farne cerkve in Eifflovega stolpa v Parizu. Ličnemu in zelo spretno sestavljenemu priročnemu koledarju želimo veliko kupcev, zlasti ker mu je cena res nizka.

Postojinsko okrajno glavarstvo. Zemljepisni in zgodovinski opis s pridejanim zemljevidom. Postojina, R. Šeber 1889. Cena? Zelo lepo nalogo so si postavili naši učitelji, opisati namreč vse šolske okraje na Kranjskem v zgodovinskem, zemljepisnem in národopisnem oziru. Taka namera je zelo hvalevredna in zasluži naše popolno priznanje, ker do sedaj je kranjska dežela v krajepisnem in antropološkem oziru še vse premalo poznana. In ravno učitelji v tem pogledu lahko največ storé, ker so v vedni dotiki z deželo in z národom, ker imajo vsak dan priliko oboje opazovati, v tem ko se drugim učenjakom le redkokdaj in le slučajno taka prilika ponudi, takó da so njih opazke mnogokrat jednostranske ali vsaj nepopolne. Z veseljem pozdravljamo torej dva do sedaj izdana zvezka, t. j. *Kočevsko okrajno glavarstvo* (spisala *Št. Tomšič* in *Fr. Ivanc*, Ljubljana 1887) in v naslovu te ocene navedeno delo.

Ali kakor se veselimo takih literarnih pojav, skalí se nam vender že précej to veselje, ako navedeni knjigi skozi in skozi prečitamo. Res je, da gg. učitelji niso hoteli podati »učeno pisanih knjig, niti suhoparno naštetih zgodovinskih in statističnih podatkov, nego *poučno berilo*.« Mi se s tem popolnoma ujemamo in tudi več ne zahtevamo, ali, kar se nam podaje, podaj se nam *točno, pregledno in v zanimivi* (tudi lepi) *obliki*. V obeh knjigah pogrešamo nečesa, kar bi nikakor ne bilo smelo izostati, pogrešamo namreč opisa *narodnih šeg*, ki nam vidoma ginejo pred očmi, zatem narodnih nošenj (če jih je še kaj) ter narodnih pripovedek (resnih!) in pesmij. Saj vsakdo vé, kakó vsi národje ravno sedaj folkloristiko goje, in mi Slovenci tudi ne smemo v tem oziru ostati za njimi. Zató pa še ni zadosti, ako se le nekaj tujih besed iz národove govorice zabeleži (želeti bi bilo, da se take besede tudi raztolmačijo, ker ne more vsakdo vedeti n. pr. kaj pomeni »drvišati«), nego potreba je národ globlje opazovati in zateči ga pri svojem najskrivnejšem mišljenju in čutenju ter videti, kakó on to svoje mišljenje in čutenje v

poetično obliko izliva. Dobro je tudi, da je v knjigi mnogo krajevnih imen (potokov, gričev in travnikov) naštetih, ali ne bilo bi odveč, ko bi se jim tudi nemške oblike pristavile, da bi se videlo, kakó so tujci popačili naša lepa imena.

Razven te splošne želje naj pristavim še nekaj posebnih opazek, ne kot grajo gg. spisateljem, nego kot pouk, česa naj se v prihodnje ogibljejo.

Najpoprej želím nekoliko drugačne razdelitve in razvrstitve predmeta, t. j., da bi se postavila »Statistični pregled«, ter razdelitev glavarstva v okraje in občine po površini in prebivalcih na *prvo* mesto, in ne na najzadnje. Tudi se nam razvrstitev po »šolskih občinah« ne zdí nič kaj primerna, ker se take občine lahko od danes do jutri izpremené in ker bi se potem lože s knjigo okoristili tudi nešolniki, n. pr. uradniki, notarji, trgovci in obrtniki. Saj je vendar redka prikazen, da bi bila jedna politična občina razdeljena med več šolskih občin, nasproti pa se lahko pové: v tej in tej politički občini imamo toliko in toliko šolskih.

Zatem priporočamo pregledovalcu knjige, naj izbriše vsa nepotrebna opetovanja jedne in iste stvari. Takó čitamo o potoku »Jamščici« ravno tisto na str. 121., kot na str. 120. (!); o Kobencelju na str. 126. isto kot na str. 122.; o Gradišči isto na str. 134. in 157.; o Vrtovcu na str. 177. in na str. 205. zopet. Koliko visok je Nanos, čitamo pa še celó šestkrat: na str. 131., 133., 146., 175., 181. in na str. 182. že zopet! To je vendar preveč!

Največ opazek pa imam gledé zgodovinskih podatkov. Dandanes vendar že ne gre več, lokalno zgodovino samó in jedino le iz *Valvasorja* zajemati. Natisnene imamo že vse najstarejše listine (Schumi, Urkunden und Regestenbuch) in iz Dimičevih zgodovin poznamo že toliko zgodovinskih podrobnostij, da ne moremo biti vsaj za glavne kraje več v zadregi, napisati njih posebne zgođe in nezgođe. Pri tem pa seveda ne sme dotičnikova fantazija takó oživetí, kakor se je to dogodilo pri zgodovini *Planine* (vipavske) na str. 200. in 201., kjer je toliko nezmisljenostij in izmišljenostij natisnjenih:

Prav je, če se splošni zgodovinski pregled vsega okraja naprej postavi, kakor n. pr. v »Kočevskem okrajnem glavarstvu« na str. 13., (kar se na str. 70. zopet ponavlja), pri tem pa se mora povedati, kam je dotično glavarstvo najpoprej spadalo in kedaj je bilo s sosednim Kranjskim združeno. Takó pogrešamo v vsem »Postojnskem glavarstvu« jasne zavednosti, da so njegori predeli v srednjem veku pripadali *Krasu*, takoimenovani *Carsiji*, katero je l. 1028. podelil nemški cesar Konrad II. akvilejskemu patrijarhu Poponu. Ta »Carsia« je bila takrat poleg Furlanije in Istre posebna patrijarhova provincija, obsegala je razven pravega Krasa še *Vipavo*, *Postojino*, *Lož* in *Cerknico*, ter se je prostirala po pivški in košanski dolini tjadoli do *Reke* in *Mošćeníc*. Patrijarhi so potem porazdelili Carsijo na manjše fevde ter jih darovali svojim vazalom, n. pr. vso reško dolíno in volovsko okrajno glavarstvo Devincem. *Premški grad* (str. 86.) n. pr. je bil s Senožečami vred ¹⁾ jedno najvažnejših devinskih posestev ²⁾ in o njem ne molči ravno zgodovina. Ni mogoče, da bi bil l. 1313. »Egtes iz Raven« *posestnik* te graščine, ker je bil še l. 1374. *Hugo* »Herr von Duino und Prem« (Ravnaharji so mogli biti le devinski gradniki na Premu ³⁾ in po zamrtji Devincev l. 1399 je prišel tudi Prem z drugimi njih posestvi v oblast grofov Walsee. Grof Reimbert Walsee zapíše l. 1472. Devin, Senožeče in Prem ter vsa svoja posestva na Krasi cesarju Frideriku III. Ta in

¹⁾ 1463: Actum in burgo Sanosechie, *comitatus Duini* et super Carsiis posito: Archeografo Triestino V. pg. 225.

²⁾ Pichler, »Il Castello di Duino«, pg. 196.

³⁾ Czörnig, Görz-Gradisca pg. 386, Anmerkung 1. —

njegovi nasledniki so darovali Prem različnim plemičem, zlasti Ravnaharjem, od katerih ga je priženil okoli l. 1610. Ivan Sforza grof Porcia (Portia et Brugnera) kot »fevd« in šele njegov sin Ivan Ferdinand ga je kupil l. 1627. za 63.257 gld. kot alodijalno lastnino. — Ali ni tisti grb nad graščinskimi vrati morda devinski, ali pa walseejski, prej ko hallerski?

In kakó se opisuje zgodovina glavarskega središča, Postojine same? Vse, kar se ru pripoveduje o *Katalanih* in o mestu *Porreston* so le Kandlerjeve sanjarije in izmišljotine. Tudi Zahnova hipoteza (Friaulische Studien pg. 333), da se je Postojina kdaj *Arizperg* imenovala, je popolnoma neosnovana, ker Aris, Ariis je nastalo iz »Arigis« in to zopet iz »Arichis = Heinrich« (primeri cerkvice sv. Arha = Henrika na Pohorji). Zgodovinski grad Ariis, Arisperg, stal je v spodnji Furlaniji ob reki Stelli (južno od Flambra), kjer je še sedaj vas tega imena. Dr. Gregorutti v Trstu¹, izvaja ime Postojina od »via postuma«, ki je držala skozi staro Venecijo, ali mož ni mogel dokazati, da bi se bila ta rimska cesta naši Postojini kdaj le zdaleč približala. Temu nasproti vemo, da so Benečani v svojih latinskih spisih še v srednjem veku (l. 1344. in 1367.) Postojino le v slovenski obliki »Postoina« imenovali.² In še l. 1459. čitamo, da je bil: Georg Cernemel »Capitaneus Postoine et Vicecapitaneus in Ducatu Carniohae«³

Da je na Soviči stal rimski kastel, ali bolje »predrimsko gradišče«, to je kaj verjetno. Izvestno je tudi postojnska graščina zelo stara, vendar se ne more reči, da je bila okoli X. stoletja sezidana. Kakor smo zgorej videli, prišla je tudi Postojina l. 1028. pod svetovno oblast akvilejskega patrijarha. Zahn je tega mnenja⁴, da je akvilejska cerkev vse, kar je imela na Notranjskem, dobila od meranskih grofov, ki so bili od l. 1173. dalje mejni grofje istrski, zlasti da je patrijarh Berthold Meranski (1218 — 1251.) pridobil svoji cerkvi Vipavo, Postojino in Predjamo, katero poslednjo so pa patrijarhi v XIV. stoletji zopet izgubili. Mejni grof Henrik Meranski je bil l. 1226. zastavil Vipavo in Postojino beneški rodovini Grimani, ali patrijarh Bertold je rešil ta posestva in jih obdržal za svojo cerkev. — Leta 1511. zapiše cesar Maksimilijan Postojino in Senožeče »sambt allen vnd jeden derselben Renten« slavnemu hrvaškemu junaku *Krstu Frankopanu* za njegove velike zasluge v prvi beneški vojni. Nadvojvoda Ferdinand ponovi dné 1. avgusta l. 1526. ta zapis, obeča mu še 1000 gld. na leto iz tržaške mitnine in naredi ga svojim generalnim kapitanom Ljubljane, Trsta, Istre, Gorice, Gradiške in Marana (v gradskih lagunah). Za to pa je obečal Krsto Ferdinandu, da mu bode zvesto služil in se zanj boril. Ali te obljube on ni izpolnil, nego prešel je po bitki na Mohačkem polji na stran Ivana Zapoljskega.

Nerazumno je, zakaj se v naši knjigi poprej pripoveduje, kaj se je zgodilo l. 1863. z graščinskim zemljiščem, potem pa šele, da je l. 1689. grad do tal pogorel. Še večji pa je kronologični nered pri vipavski zgodovini. Tam (str. 153 in 154) čitamo poprej, kaj se je zgodilo l. 1518. in še celó 1642, potem pa šele, kaj l. 1459., in sicer vse v isti družini grofov Lanthieri; poprej so navedene izpremembe te družine iz l. 1717., potem še le iz leta 1656.; poprej se omenja Anton Lanthieri od 1701.—1721., potem pa šele Gašpar Lanthieri l. 1539. Ali se ne pravi to zgodovino na glavo postavljati?

Pa tudi še drugih pomanjkljivosti in napak ima vipavska zgodovina prav zadosti. Takó n. pr. ne zvemo pred polovico XIV. stoletja skoro ničesar o Vipavi, tudi ne, da je

1) Archeograffo Triestino, vol. X. str. 384. in naslednje.

2) De Franceschi, L' Istria pg. 178 in 195.

3) Archeografo Triestino, IV. 276.

4) Friaulische Studien I. pg. 298.

bilo patrijarhovo posestvo, ki je tamošnje sodstvo navadno Devincem prepuščal. Ime Vipava se čita prvič (kolikor je do sedaj znano) l. 1154., ko je grofica Jadviga Arco-Bogen darovala 5 kmetov pri Vipavi (v Ložu?) vetrinjskemu samostanu. Med pričami se čita tudi neki »Wlwinus de Wippach«. ¹⁾ Takó iz omenjene zgodovine ničesar ne zvemo o prizadevanji in bojih goriških grofov, da bi Vipavo patrijarhom oteli. Molči se tudi popolnoma o nastojanji avstrijskih vojvod, Vipavo za sé predobiti (1351—1365). Patrijarh Nikolaj je bil l. 1351 prisiljen podeliti »gorenji in dolnji grad v Vipavi« vojvodi Albrehtu II. in njegovim sinovom.

Celó neverjetno je, kakó se more v knjigo taka pomota vriniti, kakor citat str. 159. »de rebus Mose«, namesto: »*Rerum moscoviticarum commentario*«. Strašanski so tudi tiskarski pogreški (ali kaj) na str. 261.: Copine (Copiae), Vicerius (Vicarius), Sedes (Sedis), kapitalirati (kapitalirati, str. 204), ali pa Petazzi mesto Petazzi (Kočevsko gl. str. 55.). Sploh je str. 201. menda najnesrečnejša v celi knjigi, sicer polna fantazije, pa tudi polna pregreškov proti logiki, zgodovini (n. pr. »Benečani Vipavski!«) in slovnicí (»Turci zmorejše«, namesto premagajo). Tudi je nerazumno, kako je mogoče, da je kdaj »goriški notar sodil« (str. 202). Cerkev vrhpoljska pač ni v gotiškem zlogu sezidana (str. 147). Sploh je v obeh knjigah mnogo bodečih slovniških napak (zamenjuje se n. pr. vedno *ipak* in *itak*). Ali ima dolnjiški »Rog« (Hornwald res *roge*, da ga spisateljci imenujejo »Rogato gorovje« (Koč. gl. str. 7)??

S. R.

Nekaj iz ostaline Prešérnove. V svesti si, da nam je vse sveto, kar nas spominja na ljubljenca našega, dosléj največjega pesnika Prešérna, pisal je č. g. Gregor *Einspieler*, deželni poslanec in župnik v Podkloštru, naborjetskemu župniku, č. g. *Lobeju*, ker je bil zvédel, da hrani ta gospod neko posodo za kavo, ki je bila nekđaj svojína našega pesnika. Na to pismo je dobil č. g. *Einspieler* nastopni odgovor:

»Lieber Freund!

Endlich komme ich dazu, Deinen Wunsch wegen des Dichter Preschern'schen Service zu erfüllen.

Die Schwester des Dichters lebte als Häuserin mehrere Jahre bei ihrem Bruder Juri Preschern, pensionirtem Pfarrer in Wolfsbach bei Malborgeth. Sie erzählte mir, ihr Bruder, der Dichter Preschern, habe von der Stadt Krainburg ein Service einst erhalten.

Nach dem Tode des sehr prosaischen Pfarrers Juri erwarb ich mir, was noch zu haben war, und sende es Dir mit Vergnügen.

Pfarrer Preschern starb im October 1868, ich war als Nachbar bei der Beerdigung

Filipp Lobe, Pfarrer.«

Jako zanimivo bi bilo védeti, ali je mesto Kranj res podarilo kaj takega Prešérnu, in o kateri priliki se je to zgodilo. Č. g. *Einspieler* hrani od te posode dva vrčka, jednega za kavo, drugega za mleko, in jedno cukrenico. Ako se dokaže, da je bilo to res nekđaj svojína Prešérnova, hranile naj bi se navedene reči v ljubljanskem muzeji, kateremu jih č. g. *Einspieler* rad prepušča.

Rodoljubi v Kranji naj torej blagovolijo o tej stvári pozvedovati ter objaviti, kar bodo zvédeli.

Jos Lendovšek.

Orgeljski odmevi. Zbirka prediger in poiger za orglje ali harmonij. Za uporabo v cerkvi, šoli in na domu. Zložil in visokorodnemu gospođu Antonu Klodiču, vit. Sabladorskemu, c. kr. dež. šolskemu nadzorniku, i. t. d. udano poklonil *Danilo Fajgelj* Op. 40. Cena 1 gld. Založil Fran Govekar, nadučitelj. V Ljubljani natisnili Blaznikovi nasled-

¹⁾ Zahn, o. c. pg. 80. —